

NGHIÊN CỨU VỀ ẢNH HƯỞNG CỦA “NHÓM BẠN HỮU” TỚI HÀNH VI SAI LỆCH Ở NGƯỜI CHƯA THÀNH NIÊN

PHẠM TRẦN THĂNG LONG (*)

Tóm tắt: Bài viết cung cấp thông tin trong một số nghiên cứu trên thế giới và ở Việt Nam về nhóm bạn hữu của người chưa thành niên và những mối quan hệ tác động tới các chiều hướng hành vi sai lệch ở đối tượng này. Qua đó bài viết đề xuất một số hướng nghiên cứu về nhóm xã hội này đặt vào bối cảnh nhà trường trong thời gian tới.

Từ khóa: Nhóm bạn hữu; người chưa thành niên; hành vi sai lệch.

Abstract: The paper provided an overview of international and local studies on peer groups and peer pressure and their influences on deviant behaviors. The article proposed issues for future research on peer group in the school context.

Keywords: Peer group; adolescent; deviant behavior.

Ngày nhận bài: 10/11/2020; Ngày sửa bài: 20/12/2020; Ngày duyệt đăng bài: 27/02/2021.

Đặt vấn đề

Gắn với tiến trình phát triển nhận thức và hành vi của thanh thiếu niên, chúng ta nhận thấy có một xu hướng là sự gia tăng ảnh hưởng của các yếu tố văn hóa, đặc biệt là sự tham gia vào các nhóm bạn hữu trong lớp người trẻ. Trong quá trình vận động của xã hội theo xu thế phát triển, của mục tiêu giáo dục, của điều kiện sống, cũng như xu thế phát triển của thời đại, của xã hội..., các giá trị mới đang được hình thành và định hình trong lực lượng xã hội này. Việc tham gia các nhóm bạn hữu trong thanh thiếu niên là sản phẩm của những điều kiện kinh tế - xã hội đồng thời cũng là sản phẩm của chính bối cảnh văn hóa chủ đạo của xã hội đó.

Nhằm góp phần củng cố những hướng nhìn nhận khác nhau về sự hiện diện và ảnh hưởng của nhóm xã hội này đối với hành vi của người chưa thành niên, đặc biệt chú trọng các hành vi sai lệch, bài viết này trình bày một số kết quả nghiên

cứu trong nước và quốc tế về chủ đề đó. Từ đó, những định hướng nghiên cứu nhất định gắn với nhóm xã hội này trong môi trường học đường cũng được gợi mở.

1. Một số nghiên cứu trên thế giới về ảnh hưởng của nhóm bạn hữu tới hành vi sai lệch ở người chưa thành niên

1.1. Nhận diện nhóm bạn hữu của người chưa thành niên có liên quan hành vi sai lệch

Những điểm tương đồng về các đặc điểm cơ bản của hành vi nhóm trong người chưa thành niên được nhận thấy ở hầu hết các trình độ và bối cảnh văn hoá. Các nhóm bạn hữu của người chưa thành niên được nhận biết với mức độ gắn kết xã hội cao, tổ chức theo thứ bậc và một bộ quy tắc nhất định dựa trên việc loại bỏ các giá trị và kinh nghiệm của người lớn.

(*) NCS., Học viện Khoa học xã hội; Giảng viên Trường Đại học Thăng Long;
Email: longtlu.tourism@gmail.com

Ở Mỹ, các nhà nghiên cứu dùng thuật ngữ “găng-xơ” (gangster) để chỉ nhóm bạn tiêu cực. Vốn có nghĩa là tổ, nhóm, bọn, toán... nhưng không có khái niệm nào trong số đó thể hiện chính xác, đầy đủ nội dung mà các nhà tội phạm học phương Tây sử dụng qua thuật ngữ này. Một vài tác giả đã chú ý đến sự hình thành, đặc điểm các thành viên của những nhóm bạn hữu đã có những hành vi tiêu cực (bỏ học, sử dụng thời gian nhàn rỗi vào những hoạt động giải trí không lành mạnh) nhưng chưa phải là nhóm vi phạm pháp luật. Một số tác giả khác chú ý tìm hiểu cơ cấu tổ chức, hình thức hoạt động của các nhóm đã thực hiện những hành vi vi phạm pháp luật một cách có tổ chức và không có tổ chức⁽¹⁾.

Dưới các điều kiện của tính đa dạng xã hội, tư cách thành viên trong các nhóm bạn của người chưa thành niên đôi khi là một yếu tố xã hội hóa cần thiết. Một vài nghiên cứu đã chỉ ra khả năng hình thành các mối liên hệ giữa các nhóm phạm pháp của người chưa thành niên với các thiết chế xã hội khác - một dạng “cộng sinh” trong đó các băng nhóm có thể làm việc để đáp ứng các nhu cầu của một cộng đồng như một ví dụ điển hình (Venkatesh, 1997).

Ở Úc, Canada và một số nước khác, các nhà nghiên cứu đã cố gắng khám phá nguyên nhân, đặc điểm cấu trúc và hoạt động của các nhóm loại này. Họ đã đi đến kết luận rằng việc hòa mình với nhóm tiêu cực là nguyên nhân chính; bên cạnh đó, các tác giả cũng thống nhất với nhận định rằng, nguyên nhân khiến trẻ tham gia vào nhóm bạn tiêu cực là do sự kết hợp của nhiều yếu tố như sự thiếu gắn bó

với gia đình, khó khăn trong học tập và các quan hệ ở trường học, sự lôi kéo, sự hấp dẫn của các mối quan hệ bạn bè...⁽²⁾.

Có thể thấy rằng, các nghiên cứu trên thế giới về nhóm bạn hữu của người chưa thành niên thường được nhận diện trong mối quan hệ đối lập, tương phản với các nhóm chính thức, như một loại hình văn hóa phụ (tiểu văn hóa) và thường chỉ tập trung với nhóm người chưa thành niên đã có hành vi sai lệch hoặc vi phạm pháp luật. Tuy nhiên sự tồn tại khách quan của các nhóm bạn hữu của người chưa thành niên luôn được khẳng định và được thừa nhận như một nhu cầu phổ biến của người chưa thành niên.

1.2. Mối liên hệ của nhóm bạn hữu với hành vi sai lệch của người chưa thành niên

Nhiều nghiên cứu trên thế giới đã có cùng nhận định rằng bạn cùng trang lứa (peers) và bạn chơi cùng và (friends) đóng vai trò là những nhân tố chủ đạo ảnh hưởng tới những hành vi sai lệch của thanh thiếu niên, đặc biệt trong độ tuổi vị thành niên và tuổi mới lớn.

Hirschi (1969) với lý thuyết kiểm soát xã hội và Sutherland (1947) với lý thuyết liên kết khác biệt đã cung cấp hai hướng tiếp cận khác biệt, nhưng bổ sung cho nhau, về khả năng những hỗ trợ hoặc xung đột trong bạn cùng trang lứa dẫn tới các mối quan hệ đối với hành vi sai lệch hoặc vi phạm pháp luật. Theo quan điểm

⁽¹⁾ Theo Nguyễn Thị Hoa (2004). *Ảnh hưởng của nhóm bạn không chính thức tiêu cực đối với hành vi vi phạm pháp luật của trẻ vị thành niên*. Luận án Tiến sĩ Tâm lý học. Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục.

⁽²⁾ Brendgen, Mara, Frank Vitaro & William M. Bukowski. (2000). “*Deviant Friends and Early Adolescent Emotional and Behavioral Adjustment*.” *Journal of Research on Adolescence* 10 (2): 173-189.

của Hirschi, mức độ hỗ trợ cao của bạn cùng trang lứa có thể giúp phòng ngừa hành vi sai phạm vì chúng có tính liên kết chặt chẽ với nhau; Trong khi đó Sutherland cho rằng mức độ xung đột cao là dấu hiệu của mức độ liên kết rất thấp và sẽ liên quan tới sự gia tăng của hành vi sai phạm. Như vậy, hai tiếp cận lý thuyết của Hirschi và Sutherland được xây dựng dựa trên nhau cung cấp một quan điểm toàn diện về cách thức mà mức độ hỗ trợ của bạn chơi cùng, xung đột với bạn chơi cùng, và hành vi trong nhóm bạn đồng đẳng có thể cùng tồn tại và tương tác với nhau trong một giai đoạn phát triển của mỗi người⁽³⁾.

Mối quan hệ với các bạn bè đồng trang lứa có hành vi sai phạm có liên quan đến sự xuất hiện của hành vi hướng ngoại, đặc biệt khi những mối quan hệ này là tình bạn thân thiết. Sự liên kết này có thể vừa là kết quả của sự lệch lạc trong bạn bè gây nên sự gia tăng hành vi chống đối xã hội cũng như bởi xu hướng hành vi hướng ngoại của chính cá nhân đó dẫn đến sự hình thành tình bạn lệch lạc (chẳng hạn việc nam thanh thiếu niên lái xe nhanh hơn khi có mặt các nam thiếu niên khác) (Deater-Deckard, 2001)⁽⁴⁾.

Các quan sát có liên quan được Dishion và các đồng nghiệp (1996) mô tả trong nghiên cứu với các cặp nam sinh mười bốn tuổi. Các tác giả này đã nhận thấy những người bạn có hành vi sai lệch cung cấp những phản ứng tích cực có lỗi và không lời cho những nội dung trao đổi lệch lạc, nhưng không có đối với những cuộc nói chuyện bình thường. Ngược lại, những người bạn không gắn với hành vi sai lệch và bạn bè nói chung lại tán

đương trước những lời nói chuyện chuẩn mực, nhưng không lệch lạc. Hơn nữa, những phản ứng tích cực của bạn bè dẫn đến việc gia tăng loại hành vi trước đó và việc không có phản hồi dẫn đến giảm hành vi trước đó⁽⁵⁾.

Không chỉ phân tích về các nhóm bạn tiêu cực, McCurley (2007) nêu ra mối quan tâm đến các ảnh hưởng bạn bè tích cực. Đối ngược với các ảnh hưởng bạn bè tiêu cực, các biến số kiểm soát bạn bè tích cực không có ảnh hưởng đáng kể đến việc uống rượu, tham gia băng nhóm, ăn cắp vặt hoặc trộm cắp lớn. Mức độ cao hơn của các hành vi đồng đẳng tích cực chỉ ảnh hưởng đến tỷ lệ sử dụng ma túy hoặc bán ma túy, và chỉ mức độ trung bình của các hành vi bạn bè tích cực có ảnh hưởng đến tỷ lệ bỏ nhà hoặc lừa đảo/ tàng trữ đồ ăn cắp. Cả hai mức độ trung bình và cao của các hành vi bạn bè tích cực cho thấy làm giảm nguy cơ hút thuốc, sử dụng cần sa, bị đình chỉ học tập, phá hoại, tấn công và mang theo vũ khí. Trong khi đó, thanh niên chưa từng đi học hay làm việc cũng đối mặt nhiều hơn với các nguy cơ tham gia vào một số hành vi có vấn đề: hút

⁽³⁾ Mowen, T. J., & Boman Iv, J. H. (2018). *The Relationship Between Supportive Friendships, Conflictual Friendships, and Deviance During Emerging Adulthood*. *Crime and delinquency*, 64(10), 1351-1372.

⁽⁴⁾ Goodnight, J. A., Bates, J. E., Newman, J. P., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2006). *The interactive influences of friend deviance and reward dominance on the development of externalizing behavior during middle adolescence*. *Journal of abnormal child psychology*, 34(5), 573-583.

⁽⁵⁾ Goodnight, J. A., Bates, J. E., Newman, J. P., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2006). *The interactive influences of friend deviance and reward dominance on the development of externalizing behavior during middle adolescence*. *Journal of abnormal child psychology*, 34(5), 573-583.

thuốc, sử dụng cần sa, sử dụng ma túy, bỏ nhà, tham gia băng nhóm, trộm cắp lớn, tấn công, buôn bán ma túy và mang theo vũ khí...

Tóm lại, nhiều cách tiếp cận khác nhau đã được đưa ra trong các tài liệu khoa học cũng như thực tiễn trên thế giới về tình trạng sai lệch và phạm tội ở người chưa thành niên trong nỗ lực nhằm giải thích hành vi vi phạm pháp luật của đối tượng này. Trong khi cố gắng giải thích những nền tảng lý thuyết về sự sai lệch, các nhà xã hội học gắn những điểm cụ thể trong hành vi của người chưa thành niên với mái ấm gia đình, hàng xóm láng giềng, bạn bè và nhiều biến số khác có ảnh hưởng cùng nhau hoặc riêng rẽ tới sự hình thành môi trường xã hội của thanh thiếu niên. Mối liên hệ nhất định giữa nhóm bạn hữu với hành vi của người chưa thành niên đã được các tác giả nước ngoài khẳng định, với những chiều hướng khác nhau tùy theo các nhóm yếu tố đặc thù của nhóm và văn hóa nền (gia đình, xã hội, nhà trường) mà người chưa thành niên đã và đang tiếp nhận và được tiếp nhận (chủ động và bị động).

2. Nghiên cứu trong nước về ảnh hưởng của nhóm bạn hữu tới hành vi sai lệch ở người chưa thành niên

Trong số các hành vi của người chưa thành niên thì không tránh khỏi có những hành vi mang tính nguy cơ, hoặc thậm chí đã thuộc vào hướng sai lệch. Những hành vi mang tính nguy cơ của người chưa thành niên thường được coi là lệch chuẩn, trong khi các hành vi vi phạm pháp luật được gắn nhãn phạm pháp hoặc tội phạm. Có thể thấy người chưa thành niên có một số hành vi sai lệch phổ biến như sau:

- Nét tính cách tăng đậm gây rối loạn/bất thường về hành vi (tăng động, thiếu tính ổn định, tự ti dễ tổn thương, dễ bị kích thích, cực tính, hung tính, hysteria, adua...).

- Nghiện internet (hành động phản cảm, tung tin thất thiệt, cảm xúc cực đoan thái quá, tạo scandal, thời gian tham gia mạng xã hội mọi lúc, mọi nơi,...).

- Hành vi hung tính, cực đoan (đe dọa, bắt nạt, uy hiếp, khởi xướng đánh nhau, dùng vũ khí, cướp, phá hoại tài sản, bỏ học, bỏ nhà...).

- Nghiện chất kích thích (ngại giao tiếp, không quan tâm đến diện mạo, trầm nhược, hung tính, ngại vận động, biểu cảm thất thường, học sút kém, trộm cắp, kém tập trung, chán ăn...).

- Tự xâm hại (tự làm tổn thương bản thân).

- Rối loạn cư xử và thách thức chống đối (thờ ơ, xung động, cảm xúc thất thường, gây hấn, không tuân thủ, nói dối, nổi giận, cãi cọ, đổ lỗi, cố tình trái ý người khác...).

Trong những năm qua các nhà nghiên cứu trong nước cũng đã có nhiều nỗ lực tìm cách gắn những hành vi sai lệch hoặc vi phạm pháp luật của người chưa thành niên với bối cảnh tham gia nhóm bạn của các em. Cụ thể, các nhà nghiên cứu cũng như dư luận xã hội đã chỉ ra tác động xấu đến nhận thức về tình bạn, tình yêu và hành vi ứng xử của người chưa thành niên với yếu tố môi trường văn hóa - xã hội thiếu lành mạnh như: sự lan tràn và phổ biến của các phim ảnh, băng hình, sách báo có nội dung bạo lực, đồi trụy, phản giáo dục. Bên cạnh đó, các nhà nghiên cứu cũng đề cập nhiều về ảnh hưởng không tốt của môi trường gia đình (phương pháp giáo dục chưa đúng đắn,

chưa khoa học của cha mẹ, phong cách ứng xử chưa thích hợp, nhân cách sai lệch chuẩn mực xã hội của người thân trong gia đình,...) đối với sự hình thành nhân cách lệch lạc và những hành vi tiêu cực của trẻ. Tuy nhiên, hầu hết các nhà nghiên cứu đều thống nhất khi cho rằng ảnh hưởng không tốt của gia đình chỉ mang tính chất dẫn dắt chứ không trực tiếp dẫn đến hành vi vi phạm pháp luật của các em. Nhận định đó được khẳng định khi xem xét tới thực tế phần lớn những hành vi vi phạm pháp luật của người chưa thành niên đều có liên quan đến nhóm bạn không chính thức tiêu cực; đa số các hành vi vi phạm pháp luật của các em đều được thực hiện trong nhóm đó⁽⁶⁾.

Bạn bè là nơi thanh thiếu niên dễ dàng chia sẻ các quan điểm, lối sống của mình và cũng dễ bị tập nhiễm các thói quen, lối sống, cách hành xử của nhóm mà họ tham gia. Nghiên cứu của tác giả Đặng Cảnh Khanh (2015) khẳng định quan hệ với bạn bè xấu là khâu có tính chất quyết định, trực tiếp dẫn đến sự phát triển lệch lạc về mặt nhân cách, hình thành hành vi chống đối xã hội, vi phạm chuẩn mực đạo đức và pháp luật. Tương tự với các nghiên cứu đi trước, khi tìm hiểu về ảnh hưởng của nhóm bạn bè đến hành vi sai lệch của thanh thiếu niên, kết quả nghiên cứu của Đỗ Ngọc Hà (2018) cho thấy nhóm bạn bè là một trong những yếu tố có ảnh hưởng đến những sai lệch trong thanh thiếu niên. Nghiên cứu trên nhóm vi phạm pháp luật về nguyên nhân dẫn đến hành vi sai lệch của họ cho thấy, có (49,8%) thanh thiếu niên vi phạm pháp luật do bị bạn bè rủ rê, lôi kéo và (41,6%) thanh niên thể hiện sự đua đòi, ăn chơi theo bạn

bè. Ngoài ra, kết quả nghiên cứu trên tổng thể các đối tượng được khảo sát cũng cho thấy có 84,6% thanh niên cho rằng nguyên nhân dẫn đến hành vi sai lệch của thanh niên là do bị bạn bè rủ rê, lôi kéo (trong đó 44,8% thanh niên cho rằng điều này đúng và 39,8% cho rằng điều này đúng một phần).

Tác giả Nguyễn Thị Hoa (2004) khi tìm hiểu trong người chưa thành niên ở các trường giáo dưỡng đã nhận thấy phần lớn người chưa thành niên vi phạm pháp luật có bạn thân là những người bạn gần nhà giống nhau về hoàn cảnh gia đình, sở thích vui chơi, giải trí, hoặc những người bạn được các em làm quen trong khi đi chơi. Trong khi bạn bè của phần lớn các em học sinh thông thường là những học sinh đã và đang học cùng với các em. Sự tương đồng về hoàn cảnh gia đình, về sở thích cá nhân đã khiến các em đến với nhau và lập thành các nhóm. Hơn nữa, các em thường có ý muốn liên kết với nhau thành nhóm để tương trợ, giúp đỡ nhau, bảo vệ lẫn nhau; đặc biệt với các em bỏ nhà đi lang thang. Và các em rất gắn bó với bạn bè, đến mức xem nhẹ các mối quan hệ gia đình, xã lánh những người ruột thịt. Hoạt động nhóm của người chưa thành niên vi phạm pháp luật trước khi được đưa vào trường giáo dưỡng đều là hoạt động giải trí, tiêu khiển thiếu lành mạnh, không phù hợp với chuẩn mực đạo đức và chuẩn mực pháp luật của xã hội. Đặc biệt những hành vi tụ tập ăn uống ở các hàng quán, chơi các trò chơi ăn tiền,

⁽⁶⁾ Nguyễn Thị Hoa (2004). *Ảnh hưởng của nhóm bạn không chính thức tiêu cực đối với hành vi vi phạm pháp luật của trẻ vị thành niên*. Luận án Tiến sĩ Tâm lý học. Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục.

thường xuyên chơi các trò chơi điện tử gây cảm giác mạnh là những hành vi rất dễ làm suy thoái nhân cách của con người.

Trong một nghiên cứu khác được thực hiện với 300 học sinh trường THPT Lê Viết Thuật, thành phố Vinh, Nghệ An năm 2012, tác giả Ông Thị Mai Thương đã phân tích và chỉ ra những phương thức ảnh hưởng của nhóm bạn đến hành vi bạo lực thể chất của học sinh THPT. Tác giả đã sử dụng khái niệm nhóm không chính thức để quy thuộc các nhóm được hình thành trên cơ sở các quan hệ không chính thức (các quan hệ tình cảm - tâm lý) nhằm thỏa mãn các nhu cầu nào đó của các thành viên, chẳng hạn: nhóm bạn bè, nhóm yêu thể thao, du lịch... Kết quả nghiên cứu này đã khẳng định bên cạnh yếu tố hoàn cảnh gia đình, các giá trị trong nhóm cũng có sự ảnh hưởng tới hành vi đánh nhau của học sinh. Giá trị nhóm được biểu hiện ở tinh thần đoàn kết, điều đó tạo ra một khuôn khổ cho các thành viên trong nhóm thực hiện hoạt động của mình và đảm bảo ý thức chung về cái gọi là “chúng tôi”. Mức độ cố kết trong nhóm có ảnh hưởng đến hành vi đánh nhau của các học sinh cá biệt. Các thành viên có đặc điểm tính cách, hoàn cảnh gia đình giống nhau là cơ sở để tạo nên sự gắn kết trong nhóm. Ở các nhóm học sinh cá biệt không có thủ lĩnh chính thức và không có sự phân chia cấp bậc các vị trí trong nhóm. Mỗi quan hệ liên nhóm giữa các nhóm học sinh cá biệt với những nhóm xã hội khác có ảnh hưởng đến hành vi đánh nhau của các em, thể hiện ở hai dạng: một mặt mang “tính thù hằn” với các nhóm học sinh khác - đây là một trong những yếu tố làm tăng tính cố kết giữa các

thành viên và làm tăng tính hiếu chiến của các nhóm này; Mặt khác, là mối quan hệ tương trợ, giúp đỡ của các băng nhóm trong xã hội có mối quan hệ khá thân thiết với một trong những thành viên của các nhóm học sinh cá biệt này⁽⁷⁾.

Nhìn chung, các nghiên cứu về mối liên hệ giữa hành vi vi phạm pháp luật của người chưa thành niên và nhóm phi chính thức của các em mới dừng lại ở phạm vi nghiên cứu thực tiễn mà thiếu đồng bộ về mặt lý thuyết, đặc biệt theo tiếp cận xã hội học. Các nghiên cứu đã có chủ yếu tiếp cận theo tâm lý học và giáo dục học với trọng tâm phân tích về đặc điểm tâm lý của người chưa thành niên và quá trình phát triển nhân cách của trẻ; trong khi đó những yếu tố theo quan điểm xã hội học liên quan tới chuẩn mực giá trị mà người chưa thành niên làm theo và quá trình tương tác xã hội và ra quyết định của trẻ là khía cạnh còn hầu như nằm ngoài sự quan tâm của các đề tài. Mặt khác, những nhận định về nhóm phi chính thức của người chưa thành niên phần lớn được đưa ra từ những nghiên cứu đối với nhóm người đã phạm tội và ở trong trường giáo dưỡng, hoặc với nhóm lang thang kiếm sống ngoài xã hội... hay được xem xét chủ yếu như là kết quả của sự thất bại trong các biện pháp giáo dục và quản lý và mặc định là tồn tại ngoài nhà trường và ngoài gia đình.

3. Kết luận

Nghiên cứu về ảnh hưởng của các nhóm bạn hữu đến hành vi sai lệch ở người chưa thành niên cho thấy còn có những khoảng

⁽⁷⁾ Ông Thị Mai Thương (2016). *Ảnh hưởng của nhóm không chính thức đến hành vi bạo lực của học sinh trung học phổ thông*. Tạp chí Khoa học Công nghệ Nghệ An, số 6, tr 32-37.

trống trong nghiên cứu về vấn đề này từ môi quan tâm phát huy vai trò tích cực của nhóm xã hội này trong môi trường học đường. Trên cơ sở nhận thức như vậy, chúng tôi xin nêu ra gợi ý về một số chủ đề nghiên cứu cần quan tâm trong thời gian tới như sau:

- Nghiên cứu về lồng ghép giáo dục pháp luật trong các hoạt động truyền thông và tiếp cận thông tin thông qua các nhóm bạn hữu của học sinh;

- Nghiên cứu về vai trò nêu gương, thúc đẩy hướng mục tiêu tích cực trong hoạt động của các nhóm bạn hữu trong trường;

- Nghiên cứu về vai trò kiểm soát chuẩn mực xã hội đối với thành viên trong các nhóm bạn hữu trong học sinh;

- Nghiên cứu cơ chế liên kết giữa các nhóm bạn hữu trong trợ giúp học sinh gặp khó khăn.

Có thể nói rằng, việc hình thành các nhóm bạn hữu của người chưa thành niên không chỉ dừng lại ở việc tự phát của các em mà cần có sự định hướng tuy nhiên không can thiệp của người lớn mà dựa trên nhu cầu nguyện vọng của các em. Các nhóm bạn hữu đa dạng nhưng vẫn có một điểm chung là có thể góp phần định hướng các thành viên tham gia những giá trị và ngăn ngừa những hành vi sai lệch trong của học sinh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thị Hoa (2004), *Ảnh hưởng của nhóm bạn không chính thức tiêu cực đối với hành vi vi phạm pháp luật của trẻ vị thành niên*, Luận án Tiến sĩ Tâm lý học, Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục.

2. Đặng Cảnh Khanh (2015), *Tội phạm vị thành niên - Thực trạng, giải pháp phòng ngừa và đấu tranh trong quản lý phát triển*

xã hội ở nước ta hiện nay, Đề tài khoa học cấp Nhà nước KX.02.24/11-15.

3. Ông Thị Mai Thương (2016), “Ảnh hưởng của nhóm không chính thức đến hành vi bạo lực của học sinh trung học phổ thông”, *Tạp chí Khoa học Công nghệ Nghệ An*, số 6.

4. McCurley, Carl. (2007), *Self-Reported Law-Violating Behavior from Adolescence to Early Adulthood in a Modern Cohort*, The National Center for Juvenile Justice.

5. Mowen, T. J., & Boman Iv, J. H. (2018), *The Relationship Between Supportive Friendships, Conflictual Friendships, and Deviance During Emerging Adulthood*, *Crime and delinquency*, 64(10).

6. Piehler, Timothy F., Thomas J. Dishion (2007), *Interpersonal Dynamics Within Adolescent Friendships: Dyadic Mutuality, Deviant Talk, and Patterns of Antisocial Behavior*, *Children Development* 78(5).

7. Bowker, J., Rubin, K., Burgess, K., Booth-LaForce, C., & Rose-Krasnor, L. (2006), *Behavioral Characteristics Associated with Stable and Fluid Best Friendship Patterns in Middle Childhood*, *Merrill-Palmer Quarterly*, 52(4).

8. Brendgen, Mara, Frank Vitaro & William M. Bukowski (2000), “Deviant Friends and Early Adolescent Emotional and Behavioral Adjustment”, *Journal of Research on Adolescence* 10 (2).

9. Goodnight, J. A., Bates, J. E., Newman, J. P., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2006), “The interactive influences of friend deviance and reward dominance on the development of externalizing behavior during middle adolescence”, *Journal of abnormal child psychology*, 34(5).